

על כן כתבנו בתשובה למפעל כנוסח דלהלן:

דבר שאלתכם בענין הכשרת רגלי העופות. יש לחפש פתרון לקצץ כל הצפורנים ע"י מכונה, לפי שעה כל עוד אין פתרון, אפשר להכשיר הרגלים ע"י קציצת הצפורנים, מלבד הצפורן של האצבע היתירה.

[כמו כן יש להקפיד שלא יתערבו רגלי הטרפות הנקצצות לפני הבדיקה עם הרגלים המיועדות להכשרה].

יש לציין שההצעה לא בוצעה למעשה, משום שהיה צורך לשנות את קו הייצור, כיון שרגלי העופות נקצצים בטרם נבדקים העופות ואי אפשר להבדיל בין רגלי הכשרות והטריפות, ולפי שעה לא השתלם לשנות קו הייצור לצורך זה. ועד היום לא נוצלו רגלי העופות לייצור או לשיווק ומשתמשים בהם למאכל לבעלי חיים.

אע"פ שהובא המנהג להלכה באחרונים לקצץ לפני המליחה בסוף הכנף, וכנראה שעקב השחיטה בכמויות וההפסד המרובה שבקציצה ע"י מכונה נהגו להכשיר גם לכתחילה מבלי קציצה בסוף הכנף, וצפורן אחת יתירה ברגלים תהא דינה כמנהג של קציצת סוף הכנף.

ואם כי הדברים מסתברים והתורה חסה על ממונם של ישראל ואין נאסור ונבטל האפשרות לנצל הרגלים בגלל מנהג של קציצת צפורנים, וחסרון של צפורן אחת תפגע ביצור הרגל קרושה, לא מלאני ליבי להתיר לכתחילה ולעבור על מנהג שנהגו בו ישראל. והבאתי הדברים בפני הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א, ואישר דברי שאין מקום להחמיר שלא למלוח מחמת צפורן האצבע יתירה, וסמך ידו על ההוראה להיתרא.

סימן מא.

גיד הנשה והוראתו לדורות

נלמדים לדורות ע"י לימוד הפרשיות בלבד, ולמרות חשיבותם כבסיס ויסוד האומה לא הונצחו במיוחד, מלבד פרשה קטנה שהסתום בה מרובה על המפורש והיא היאבקות יעקב אבינו לבדו עם המלאך. היאבקות זו נקבעה לדורות במצוה מיוחדת של איסור גיד הנשה, כתזכורת למעשה אבות, ככתוב: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה". ויש להבין מה המיוחד בפרשה זו שנקבעה כהוראה לדורות, ומדוע דוקא גיד הנשה הונצח לדורות מכל מכלול מעשי האבות שכולם סימן לבנים.

בטעם המצוה כתב ספר החינוך: "משרשי המצוה הזאת שתהא רמז לישראל שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשיו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא יעמוד זרעם ושמשם. ויבא גואל ויגאלם מיד צר. ובזכרם תמיד ענין זה ע"י המצוה שתהא לזכרון יעמדו באמונתם וצדקתם לעולם, ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב בא בקבלה

מעשי האבות נלמדים כסימן לבנים בשתי הוראות. אמונתם מידותיהם והליכותם בקודש של האבות תורה היא, כבנין אב לבניהם אחריהם לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ומעשי האבות וכל הקורות אותם סימנים הם לתולדותיהם כיוצא בהם, שכל הקורות את הבנים נקבע ומרומזו במעשי האבות. לפי שהאבות כיסוד האומה, משמשים לא רק דוגמא לבנים, במפעל חייהם וזכותם יצרו את האומה וקבעו את עתידה וגורלה לדורות. כשם שנופו של אילן יונק משורשיו ותוצאותיו נובעים ממקורו, כך עתידו של עם ישראל שואב כח וזכות ממעשי האבות. וכל פרט במסכת חייהם ממנו תוצאות חיים לדורות. על כן מעשי האבות המביאים גאולה לבני בניהם, וכל תולדותם, נלמדים בחז"ל לפרטיהם גם כהוראות וגם ברמזים, כסימני דרך וקרני אור המאירים את עם ישראל עד סוף כל הדורות.

א. מצות גיד הנשה כתזכורת למעשי אבות.

כל החסדים וכל האמת שבתורת האבות,

וארבע מאות איש שעמו, אלא ב"ויותר יעקב לברו", שהמאבק הרוחני על דמותו של יעקב הוא הקובע את גורל היחסים שבין יעקב לעשיו. כמעשי אבות סימן לבנים למדים אנו על המפגש הראשון של שנאת עשיו עם יעקב ובניו. יעקב אבינו קובע לדורות כיצד יש להתגונן מצרת עשיו בכל הדרכים, ומבטיח שגם אם ח"ו יבא על מחנה האחד והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה, תוך כדי התגוננות ולפני המפגש הגורלי, "ויותר יעקב לברו ויאבק איש עמו", מן השמים מורים ליעקב ולבניו לדורות שהמאבק האמיתי הוא כשיעקב לברו, ולא עשיו הוא הקובע, אלא שרו של עשיו מלמעלה. שהרי מעשיו אחיו וארבע מאות איש שעמו מוכטח יעקב ב"ושמרתך בכל אשר תלך". ואם ירא יעקב מאוד הוא רק שמא יגרום החטא, ושמא יתקיים בעשיו "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך", ועל כך נאבק שרו של עשיו עם אישיותו של יעקב אבינו, ולא יכול לו ויגע בכף ירך יעקב. מאבק נסתר זה שהוא הקובע את המאבק הגלוי על פני השטח, נקבע כתזכורת לדורות, ו"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה". את שנאת עשיו ליעקב הגלויה לא צריך להנציח לדורות, ההיסטוריה העקובה מדם מזכירה היטב את הכלל שעשיו שונא ליעקב ומעשי אבות סימן לבנים. גם התשועה והגאולה ידועים, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. מה שלא זוכרים, הוא דוקא מה שלא נראה על פני השטח, את הנסתר המנחה את הגלוי. מצות גיד הנשה באה כהוראה לדורות לזכור ולהזכיר, שעיקר שנאת עשיו הוא מכח שרו של עשיו וכח יעקב לעמוד בפני שרו של עשיו, שבכל דור ודור המאבק הרוחני של האדם כאדם, בבחינת ויותר יעקב לברו כנגד שרו של עשיו הוא שורש וסיבת הגזירות וממנו הגאולה והישועה, ועל כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה עד היום הזה.

ג. מהו המאבק בין המלאך ליעקב אבינו.

ואם כי מאבק מלאך עם אדם נסתר מבינתנו, ואנחנו לא נדע מה סתום וחתום בשורשם של דברים, אפס קצהו גילתה לנו התורה ברמז, וחז"ל האירו באור יקרות חלק מהטמון בכתובים. ונכון להתבונן בכתוב כדי לקיים המשמעות של "על כן לא יאכלו בני ישראל" כהוראת איסור גיד הנשה.

על הכתוב ויאבק איש עמו, כתב רש"י:

שהוא שרו של עשיו, שרצה לעוקרו ליעקב מן העולם ולא יכול לו ולזרעו וציערו בנגיעת הירך, כן זרע עשיו ציער לזרע יעקב ולבסוף תהיה לו תשועה מהם וכמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפאותו ונושע מן הצער, כן יזרח לנו השמש של משיח וירפאנו מצערנו ב"ב אמן" עכ"ל.

מבואר בדברי החינוך שהוראת המצוה היא להתחזק באמונה ובטחון בעת צרה ליעקב, ויש בתזכורת כדי לשאוב כח ועוז שממנה יושע. האבקות עם שרו של עשיו סימן הוא לבנים, שלמרות המאבקים והגזרות הגאולה מובטחת, והשמש שזרחה ליעקב בסוף המאבק, סימן הוא לדורות שצדקה ומרפא מוכטחים לעם ישראל.

ב. מדוע דוקא גיד הנשה נועד לזכירה יותר מכל מעשי האבות.

ועדיין הדברים אומרים דרשני, מדוע דוקא איסור גיד הנשה נקבע כמצוה המעוררת ומבטיחה הגאולה. והרי פרשת גיד הנשה מזכירה קול ענות חלושה, לפי שנקעה כף ירך יעקב. איסור האכילה של הגיד מורה על הצרות יותר מהשמש שזרחה לו. ואם שורש המצוה לרמוז לישראל שאל להם לפחוד ממזימותיו של עשיו, למה ללמוד מן הסתום ולא מן המפורש. פרשת האבקות יעקב עם המלאך סתומה היא מכל מעשי האבות, כולה מסתורין ורמזים המגלים טפח ומכסים טפחיים. המלאך נזכר כאיש, ההיאבקות והנגיעה בגיד הנשה מורה בודאי על דברים עמוקים מלבד פשוטם של דברים. ואין איש אתנו יודע הדברים לאשורם, מה משמעות העמוקה של גיד הנשה והנגיעה בו, ומה סוד ההיאבקות. ואילו הצלחתו של יעקב בעמידה בפני עשיו מפורשת כמעשי האבות בצורה ברורה, בתפלה בדורון ובמלחמה עומד יעקב בפני שנאת עשיו ויבא יעקב שלם, ואעפ"כ לא פגישת יעקב ועשיו והצלחתו המפורשת במעשי האבות נקבעה כתזכורת לדורות, אלא דוקא הפרשה הסתומה של "ויותר יעקב לברו ויאבק איש עמו". שככל שנזכרים ולמדים הימנה נסתרת היא מבינתנו.

ונראה שדוקא הנסתר שבהיאבקות יעקב עם המלאך הוא ההוראה לדורות, מצות גיד הנשה באה להודיע ולהודיע שהמאבק הנסתר הוא הגורם ולא המאבק הנראה על פני השטח, ובכל מפגש עם עשיו לדורות, שדה המערכה הוא לא מול עשיו

ד. המבחן האמיתי דוקא בפכים קטנים.

מאבק זה של ויאבק איש עימו שהוא המבחן להכיר גדלותו של האדם השלם, הגדול ממלאכי השרת, לא נקבע בשדה המערכה, ולא קבל עם ועדה בנסיונות ובמבחנים קשים, אלא באישיותו של האדם כש"ויותר יעקב לבדו", אז ויאבק איש עמו. ולא בכדי הכהירו חז"ל מה קדם למאבק ובעקבות מה נבחן — "מלמד שחזר יעקב על פכים קטנים מכאן שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל" (חולין צא:). אישיותו של אדם נבחנת כשהוא לבדו, במידותיו, ודוקא ע"י מעשים קטנים. שמהם ניכרים מידותיו של האדם, כדוגמת חזרה על פכים קטנים, לפי שאין פושטין ידיהם בגזל, וזו גדלותו של האדם השלם.

ה. דברי הרמב"ן בביאור הנגיעה בירך.

והנה אע"פ שעמד יעקב במבחן הצליח במאבק ולא יכל לו המלאך. "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו". ועל כך נצטוינו באיסור גיד הנשה. ויש להבין הדברים אם לא יכול לו לפי שצדיק ומושלם היה, ואף גדול ממלאכי השרת, למה נגע בכף ירכו, ולמרות שזרחה לו השמש נשאר צולע על כף ירכו, ומה משמעותה של נגיעה וצליעה זו לדורות. הרמב"ן הביא דרשת חז"ל בבראשית רבה, וביאר בזה כוונת הכתוב וז"ל: "וירא כי לא יוכל לו, מלאכיו גבורי כח עושי דברו, על כן לא יכול המלאך להזיק לפי שלא הורשה רק במה שעשה עמו להקע כף ירכו, ואמר בכ"ר נגע בכל הצדיקים שעתידין לצאת ממנו, וזה דורו של שמד. והענין כי המאורע כולו רמז לדורותיו שיהיה דור כזרעו של יעקב, יתגבר עשיו עליהם כדי שיהיה קרוב לקעקע ביצתן והיה זה דור אחד בימי המשנה בדור של ר' יהודה בן בבא וחבירו כמו שאמרו וכו', ויש דורות אחרים שעשו עימנו כזה ויותר רע מזה והכל סבלנו ועבר עלינו כמו שרמז ויבא יעקב שלם". ויש להבין הדברים במידת הבנתן. מדוע סבל יעקב יסורין למרות שלימותו, ויסורים אלו מהוים סימן לבנים ברמז ליסורים הקשים של עשרת הרוגי מלכות והקשים שבגזירות שנגזרו עלינו כדברי הרמב"ן. ואם גזירה היא מלפניו, מה טעם להנציחה באיסור גיד הנשה, כשהגזירה אינה בהבנתנו. ונראה שאם הונצחה הפגיעה בירך לדורות אין בה רק קול ענות חלושה, ולא ח"ו את חולשתו של יעקב

"ויאבק" מלשון אבק שהעלו אבק ברגליהם. ול"נ יאבק לשון עניבה שכן דרך המתעצמים להפיל איש את רעהו שחבקו ואבקו בזרועותיו. ופירשו חז"ל שהוא שרו של עשיו". המלה "ויאבק" הסובלת את שני הפירושים של האבק וחביקה כאחד, מורה על מאבק צמוד שהחייבוק והאבק משמשים בו בעירבוביה, כשהכתוב "עימו" ולא "איתו" מורה על מאבק פנימי רוחני בדעות ולא רק מאבק חיצוני (כדברי רש"י בביאור המלה "עם" וילך עם שרי בלק "ליבו וליכם שוה"). ומכאן פירשו חז"ל שה"איש" שנתגלה לבסוף כמלאך הוא שרו של עשיו, הנאבק עם יעקב אבינו בשני פנים "כתלמיד חכם נדמה לו, וכעובד כוכבים נדמה לו" (חולין צא:). לפי ששרו של עשיו מנסה להיצמד ליעקב אבינו ולהתחבק עמו כת"ח. ומאידך להאבק עימו כעובד כוכבים ולהעפירו בעפר שעל רגליו (המסמל ע"ז "ורחצו רגליכם"). ואע"פ שהמלחמה צמודה ושני פנים לה כאוייב וכאוהב, לא יכול המלאך ליעקב אבינו ככתוב "ולא יכול לו".

רבינו בחיי על התורה מבאר על מה נטוש המאבק שבין המלאך ליעקב אבינו. וז"ל: "כי הדבר ידוע כי לולא העוון לא היה הפרש בין אדם למלאך אבל יהיה גדול ממנו כמאמר רבותינו, גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת (סנהדרין צג). על כן ביאר הכתוב כי ביקש המלאך למצוא לו עוון אשר יתגבר עליו ולא מצא ומזה אמר וירא כי לא יכול לו" עכ"ל. מלאכים כגבורי כח עושי דברו, גדולים מהאדם עם כל חולשותיו, כמאמרם "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו". אבל כשהאדם משלים עצמו, וגובר על חולשותיו וצדיק בכל דרכיו, מעלתו גדולה מן המלאכים ועליו נאמר "ותחסרהו מעט מאלוהים וכבוד והדר תעטרנהו". וזה היה מאבקו של המלאך, עם יעקב בחיר האבות המושלם שבבריאה, שדמות האדם שבו נקבעה במרכבה, "למצא בו עוון" להורידו מדרגת השלימות שבאדם כדי שלא יהיה גדול מהמלאכים, וכדי שישלט ע"י שרו של עשיו — ולא יכול לו, משום שיעקב שלם בגופו בממונו ובתורתו. ההיפך, יעקב שלט במלאך לפי שגדול ממנו היה ואמר "לא אשלחך כי אם ברכתני", וזה עומק המושג "ישראל". "כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל". שהנצחון במאבק עם המלאך, מורה על גדלותו של האדם השלם, שאין בו עוון וגדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת.

אוהב בשר ודם, שישמח כשיזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל כל אשר הוא אוהב עד היכן מגיע עצם אהבתו" עכ"ל. הצדיקים, כהגדרתו של הרמח"ל "בעלי הדעה", שאין להם כל כוונת עצמם כלל, שכל כוונתם ותכליתם בעולם הזה למלא תפקידם בלי שום פניה כלל ועיקר, שמחים לכל הזדמנות להוכיח את יראתם ואהבתם לה', ולפי שכל עניני העולם הזה בין טוב ובין רע הם נסיונות לאדם, ואם יהיה בן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדים הוא יהיה "האדם השלם אשר יזכה להדבק בבוראו" (מסילת ישרים פרק א').

ככל שהנסיון יותר גדול כך עולה האדם בסולם השלימות, וה' צדיק יבחן, מי שנכספה וגם כלתה נפשו להוכיח אהבתו ויראתו בוחן אותו הקב"ה ביסורין של אהבה, ונותן לו ההזדמנות להוכיח שאין לו בעולמו כוונת עצמו כלל, וכל כולו אינו אלא לעשות נחת רוח לפניו כי זה כל האדם. הזדמנות זו כשיא השלימות, ניתנה ליעקב אבינו לאחר שנבחן והצליח לשרות עם אלוקים ואנשים, וממעשה האבות למד ר"ע בסימן לבנים, לקדש שמו יתברך בלי כל כוונת עצמו, עד שכל ימיו הצטער "מתי יבא פסוק זה לידי ואקיימנו", לא רק לקבל היסורים, אלא לצפות להם כדי לעלות בסולם שלימות העבודה. ועל כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. לזכור שתכלית העבודה היא לעמוד בנסיון, לא לראות בצרות גזירה מלפניו, אלא הזדמנות של מבחן, וכל הגדול מחבירו תפקידו לזכך עצמו ולצרף עצמו כצרף כסף.

לאור הדברים מובנים דברי חז"ל, ויאבק איש עמו שעלה אבקם עד כסא הכבוד, לפי שאבק ומאבק זה, להתמודד בנסיונות היא התכלית, ומי שיהיה לבן חיל וינצח המלחמה, הוא האדם השלם. וזה המאבק הנזכר בכבוד ובגדולה עד כסא הכבוד לפי ששלוותם של צדיקים בעולם הזה רחוקה מהתכלית, ועל כן ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של עשיו. לפי שצדיקים אין להם מנוחה בעולם הזה, כל תפקידם ותכליתם להגדיל שמו יתברך ולעשות נחת רוח לפניו. ועל כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, לידע להודיע ולהיודע שהעולם עולם הניסיון, ואדם לעמל יולד להיאבק בשרו של עשיו ולהשלים עצמו, עד שיהא אדם השלם הגדול מהמלאכים.

אבינו היא מסמלת, אלא דוקא את שלימותו וגדלותו. ומכאן שכל היסורים והגזירות, אינם ח"ו נצחוננו של עשיו במאבק, אלא גדולתו לשלימותו של יעקב ועם ישראל. את עצם המאבק כדבר חיובי כמעלה ולא כחסרון, הדגישו חז"ל במאמרם בחולין שם, "אמר רב יהושע בן לוי מלמד שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד כתיב הכא "בהאבקו עמו". וכתוב התם "וענן אבק רגליו". ומבואר שעצם המאבק, למרות האבק ותוצאותיו שנקעה רגלו רצוי הוא למעלה ועלה עד כסא הכבוד, בזכות וגדולה, ויש להבין מה הגדולה והכבוד שבמאבק וביסורים שבאו ממנו עד כדי עליה עד כסא הכבוד.

ו. במה גדלות המאבק שעלה עננו עד כיסא הכבוד.

תשובה לדבר מצאנו בדברי ר"ע, שמסר עצמו על קידוש ה' תוך כדי יסורים שלדעת הרמב"ן יסורין אלה רמוזים בגיד הנשה, כשאמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר כל ימי הייתי מצטער על הפסוק בכל נפשך, מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, ויצאה נשמתו באחד. ר"ע לא רק שקיבל באהבה את היסורים, חיכה וציפה להם כדי להוכיח אהבתו לדי' יתברך, וכל ימיו היה מצטער על כך שתבא לידו ההזדמנות להוכיח עד כמה מסור הוא לאהבה זו.

את יסורי הצדיקים כדבר רצוי ומבוקש להגיע אל השלימות מגדיר הרמח"ל בפ"ט במסילת ישרים חז"ל: "אמנם כדי שלא תהיה הצרות והדחקים קושי ומניעה אל האהבה, יש לאדם להשיב אל עצמו שתי תשובות האחת מהם שוה לכל נפש, והשניה לחכמים בעל הדעה העמוקה. האחת היא, שכל מאי דעביד רחמנא מן שמיא לטב, וזה אפי' הצער והדחק הנראה בעיני רעה, איננו באמת אלא טובה וכו'. אך בעלי הדעה האמיתית אינם צריכים אפי' לטעם זה, כי הרי אין להם כל כוונת עצמם כלל, אלא כל תפילתם להגדיל כבוד שמו יתברך ולעשות נחת רוח לפניו, וכל מה שיתגברו העיכובים נגדם, עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם, הנה יאמץ לבם וישמחו להראות תוקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה ביותר להראות תקפו ונצחוננו, וכבר מורגל כזה הענין בכל